

BÖLGESEL BARIŞ VE İSTİKRARIN TEMİNİNDE TÜRKİYE'NİN GAZZE DİPLOMASİSİ

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCI

Başkan Vekili ORSAM

“

Saldırıları karşısında İsrail, hava, kara ve denizden gerçekleştirdiği operasyonlarla caydırıcı etki yaratmayı denese de Gazze'deki gruplardan beklemedikleri bir mücadeleyle karşılaştı. İsrail'in eylemleri hızla, sivil ve askerî unsur ayrımını yapmayan, uluslararası hukuku ihlal eden ve temel uluslararası insancıl anlaşmalara saygı göstermeyen bir saldırganlık hâlini de beraberinde getirdi.

”

İsrail'in Kudüs ve Batı Şeria'daki Filistin şehirlerinde ve Gazze Şeridi'nde uzun dönemdir süregelen ve giderek sertleşen keyfi politikaları ve özellikle ibadet yerleriyle kamusal yaşam alanlarını hedef alması, 7 Ekim'de Gazze merkezli Filistinli grupların askerî tepkisi ve eylemiyle sonuçlandı. Hamas gibi askerî gruplar ve diğer Gazze oluşumları, İsrail içinde saldırılar düzenleyerek, İsrail'in stratejik istihbarat zafiyeti ortaya koyarak çok sayıda kayıp vermesine yol açtı. Her ne kadar zaman ve mekân açısından sınırlı bir saldırı olsa da İsrail'in on yıllardır inşa ettiği "her türlü saldırıya hazırlıklı" olduğu imajını büyük ölçüde boşa çıkaran bu eylem, İsrail için etkileri uzun dönem görülecek bir travma ortamı yarattı.

Saldırıları karşısında İsrail, hava, kara ve denizden gerçekleştirdiği operasyonlarla caydırıcı etki ya-

ratmayı denese de Gazze'deki gruplardan beklemedikleri bir mücadeleyle karşılaştı. İsrail'in eylemleri hızla, sivil ve askerî unsur ayrımını yapmayan, uluslararası hukuku ihlal eden ve temel uluslararası insancıl anlaşmalara saygı göstermeyen bir saldırganlık hâlini de beraberinde getirdi. 5 binden fazla çocuğun/bebeğin ve toplamda 11 binin üzerinde sivilin İsrail'in saldırıları nedeniyle hayatını kaybettiği Gazze, son yıllarda görülen en büyük insani dramların yaşandığı bir bölge hâline geldi. Gazze'deki siyasi ve askerî grupların 7 Ekim tarihinde İsrail'e yönelik saldırıları ve sonrasında

başlayan şiddet sarmalı, kısa sürede İsrail-Filistin meselesini bölgesel ve küresel siyasetin en önemli gündem maddelerinden bir tanesi hâline getirdi. Türkiye de bu mesele çerçevesinde yoğun diplomasi yürüten ülkelerden birisi oldu. Bu bağlamda, Türkiye'nin güncel krize yaklaşımı, zamanlama ve yöntem açısından geniş kesimlerce olumlu karşılanırken, kimi iç ve dış çevreler Ankara'nın daha aktif ve müdahaleci tutum izlemesi gerektiğini savundular.

Türkiye'nin yaşananlar karşısındaki politikaları değerlendirilirken akıllara getirilmesi gereken başlıca husus Ankara'nın Filistin konusunda uzun yıllara dayanan hak arama mücadelesine gösterdiği destek ve bu çerçevede İsrail'e yönelik takındığı eleştirel tavrıdır. Öyle ki birçok bölgesel aktörün yaşananlar karşısında

sınırlı tepki gösterdiği dönemlerde Ankara, Filistin'in yanında olmuş ve bölgede uluslararası hukukun gereği olarak iki devletli bir çözümün gerçekleşmesi için yoğun çaba sarf etmiştir. Türkiye bu politikasını 7 Ekim sonrasında da devam ettirmiş ve özellikle diplomatik çabalarını yoğunlaştırmış ve İsrail'in saldırılarının durdurulması için bölgesel ve küresel aktörleri bu ortak hedef doğrultusunda hareket ettirmeye çalışmıştır.

TÜRKİYE'NİN KONUMU

Çatışmanın ilk dönemi olarak adlandırılan kısa süreçte, Hamas saldırıları ve İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının başlangıcıyla birlikte Türkiye, uluslararası örgütlerin perspektiflerine benzer

söylem benimseyerek taraflara problemleri çözme, diplomasiye şans verme ve sivilleri hedef almaktan kaçınma çağrısı yapan bir imaj çizdi. Ancak İsrail'in gerek yoğunluk ve gerekse de coğrafi büyüklük olarak operasyonlarını genişletmesi ve bu süreçte Batılı müttefiklerinin koşulsuz desteğini alması Ankara'yı ciddi anlamda rahatsız etti. Yine bu süreçte İsrail'in büyük oranda sivilleri hedef alarak Gazze'ye elektrik, petrol, gıda ve su gibi temel ihtiyaçları keserek insani bir krize neden olması Türkiye'nin söylem ve eylem düzeyinde daha sert bir tutum almasına neden oldu. Bu ortamda Türkiye başta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan

ve Dışişleri Bakanı Hakan Fidan olmak üzere birçok üst düzey temsilci gerçekleştirerek yoğun diplomasi trafiği yürütmüş ve bölgesel ve küresel aktörlerle doğrudan temaslar gerçekleştirerek krizin sonlandırılması konusunda ısrarcı tutumunu sürdürmüştür. Bununla birlikte Türkiye, İsrail'in saldırılarının başlıca karar alıcısı olan Başbakan Binyamin Netanyahu ve diğer sorumluların uluslararası hukuk kapsamında yargılanması süreçlerinin başlaması için çağında bulunmuştur.

İsrail'in Gazze saldırıları karşısında Türkiye'nin söyleminin giderek sertleşmesi ve Tel-Aviv hükümetinin uluslararası hukuku hiçe sayan eylemlerinin Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından sıklıkla dile getirilmesi iki ülke ilişkilerinde gerilime neden oldu. Benzer durumun iki ülkenin de geniş siyasi çevreleri, iş dünyası ve kamuoylarında da gözlemlenmesi gerilimi daha da arttırdı. Öyle ki özellikle Türkiye'de İsrail'e karşı geniş katımlı kitlesel protesto gösterileri düzenlenirken, İsrail ürünlerine ve hatta saldırılara destek olan diğer firmalara yönelik boykot girişimleri başlatıldı. Toplumun farklı kesimlerinin Filistin'e destek olarak verdikleri tepkilerin yanı sıra, hükümetin konuya ilişkin tepkileri de sosyal gerçeği yansıttı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İsrail'e yapmayı planladığı ziyareti iptal etti. İstanbul'da Büyük Filistin Mitingi düzenlendi ve nihayet Türkiye, Tel Aviv'deki büyükelçisini Ankara'ya geri çağırdı. Bu bağlamda, Türkiye'nin büyükelçisini İsrail'den geri çağırması, Türkiye'nin İsrail devleti ile tamamen ilişkilerini koparmış olması anlamına gelme-

nin aksine, doğrudan Netanyahu hükümetinin politikalarına yönelik bir tepki olarak görülmelidir.

“
Türkiye'nin Filistin konusunda tarihsel mirasını da göz önünde bulundurarak İsrail'in saldırılarını ve işgal politikalarını durdurması konusunda küresel baskının başat aktörü olması özellikle Ortadoğu ve İslam dünyası kamuoylarında takdirle karşılanmaktadır. Bu hususta diğer bölgesel aktörlerin ve kuruluşların sınırlı tepkileri ve etkileri göz önünde bulundurulduğunda, kamuoylarının Türkiye'den beklentisinin çok daha fazla olduğu söylenebilir.

Türkiye'nin bu süreçte İsrail ile diplomatik kanalları açık tutması, her şeyden önce Ankara'nın kriz kapsamında arabuluculuk yeteneğini korumasına ve insani yardımlar konusunda aktif aktör olmasına olanak vermektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin rolünü farklı kılan unsurlardan birisi de İsrail, Filistinli gruplar ve Hamas ile diplomatik bir kanal sürdürme yete-

neğidir. Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından açıklandığı gibi, Türkiye çeşitli devlet kurumları düzeylerinde, ateşkesi sağlamak ve insani yardımları koordine ederek Gazze halkının zorluklarını azaltmak amacıyla İsrail, Filistin ve Hamas ile iletişimde bulunmaktadır. İsrail ile büyükelçi düzeyinde olmasa da devam eden diplomatik ilişkiler, Türkiye'nin İsrail-Gazze çatışmasındaki pozisyonunu sınırlamamakta aksine, etkili bir arabuluculuk potansiyelini güçlendirmektedir. Bu durum, Türkiye'nin bölgedeki diğer ülkelerin zorlanabileceği bir diplomatik ortamda, Ankara'nın Tel-Aviv'le etkileşimde bulunmasına olanak sağlayabilecektir. Türkiye, İsrail'in saldırılarının durdurulmasında bölgesel ve küresel aktörlerin çok taraflı bir uzlaşısı ve hareket tarzı benimseyerek adımlar atmasını önlemektedir. Bu kapsamda özellikle Arap ve İslam coğrafyasındaki ülkelerin krizin çözümünde daha aktif rol oynamaları Ankara'nın öne çıkarmaya çalıştığı bir husustur. Bu kapsamda Türkiye 11 Kasım tarihinde Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da düzenlenen Olağanüstü Arap-İslam Zirvesi'ne güçlü bir heyetle katılım göstermişti. Zirve kapsamında bir konuşma

gerçekleştiren Cumhurbaşkanı Erdoğan katılımcı liderlerin İsrail'in durdurulması konusunda daha fazla sorumluluk alması gerektiğini vurgulamıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Orta-doğu, İslam dünyası ve Batılı aktörlerle Gazze konusunda yürüttüğü diplomatik temaslar, Türkiye'yi sadece bölgesel bir arabulucudan çok, uluslararası anlamda İsrail-Filistin meselesiyle ilgili kritik bir aktör hâline de getirmektedir. Türkiye bu kapsamda sadece Arap dünyasından değil Avrupa Birliği (AB) ve Birleşmiş Milletler (BM) başta olmak üzere küresel aktörlerin de çözüm konusunda soruna müdahil olmasını talep etmektedir. Türkiye'nin Filistin konusunda tarihsel mirasını da göz önünde bulundurarak İsrail'in saldırılarını ve işgal politikalarını durdurması konusunda küresel baskının başat aktörü olması özellikle Ortadoğu ve İslam dünyası kamuoylarında takdirle karşılanmaktadır. Bu hususta diğer bölgesel aktörlerin ve kuruluşların sınırlı tepkileri ve etkileri göz önünde bulundurulduğunda, kamuoylarının Türkiye'den beklentisinin çok daha fazla olduğu söylenebilir. Dış politikasını rasyonel zemine oturtan ve ulusal güvenliğini korumada kendi kaynaklarını giderek güçlendiren Türkiye, yaşadığı bazı siyasi ve ekonomik krizlere rağmen ve Batılı ülkelerden gelebilecek yoğun baskıları da göze alarak Filistin mücadelesine kayıtsız desteğini sürdürmekte kararlıdır.

Bu bağlamda, Ankara'nın şu ana kadar sürdürdüğü diplomatik girişimler her şeyden önce Türkiye'nin Filistin konusundaki tarihî

tutumuna ve güncel jeopolitik gerçekliklerine göre gerçekleşmektedir. Türk toplumunda ve Arap sokaklarında, Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan gibi aktörlerin daha aktif tutum sergilemesi ve hatta askerî bazı önlemleri devreye sokması talepleri gözlemlense de bu durum mevcut siyasi konjonktür göz önünde bulundurulduğunda güç ihtimal olarak belirmektedir. Türkiye dışındaki bölgesel aktörlerin özellikle güvenlik, ekonomik ve diplomatik anlamda Batılı devletlerin yakın markajında ve gözetiminde olduğu dikkate alındığında bu aktörlerin İsrail'e karşı askerî bir aksiyon almaları mümkün gözükmemektedir. Bu yönde olası girişimler muhtemelen bölgesel barışı ve istikrarı artırmaktan daha çok, siyasi ve askerî gerilimlere neden olabilecektir. Bu da kırılğan durumdaki Ortadoğulu aktörlerin yakın dönemde daha büyük problemler yaşamalarına yol açabilecektir.

“ Türk siyasi çevrelerinde ve resmî söylemde, kapsamlı ateşkese ulaşıldığında Türkiye'nin bölgenin garantör gücü olabileceği öne sürülmektedir. Garantörlük meselesi, ilgili ülkeler için bazı risk ve zorlukları barındırır da Türkiye, Filistin ve Gazze'de kalıcı barışın sağlanması için fedakârlık yapmaya hazır görünmektedir.

Bu nedenle Arap yönetimleri ve diğer İslam ülkelerinin İsrail'e karşı topyekûn bir hareket tarzı benimsemesi ve Tel-Aviv yönetimini sal-

dırlarını durdurmaya zorlaması mevcut konjonktür göz önünde bulundurulduğunda daha rasyonel bir tutum olarak söylenebilir. Olası bir ateşkes durumunda Türkiye ve önde gelen bölgesel ve küresel aktörler sürece daha fazla müdahil olabileceklerdir. Bu noktada, Türk siyasi çevrelerinde ve resmî söylemde, kapsamlı ateşkese ulaşıldığında Türkiye'nin bölgenin garantör gücü olabileceği öne sürülmektedir. Garantörlük meselesi, ilgili ülkeler için bazı risk ve zorlukları barındırır da Türkiye, Filistin ve Gazze'de kalıcı barışın sağlanması için fedakârlık yapmaya hazır görünmektedir.

Sonuç itibarıyla Türkiye'nin İsrail-Gazze çatışmasındaki müdahalesi, bölgenin dinamiklerine kapsamlı anlayışa dayanan zamanında ve stratejik bir eylemdir. İsrail'in eylemlerine karşı çıkma kapasitesi, aynı zamanda İsrail ile diplomatik ilişkileri sürdürme yeteneğiyle birleşince Türkiye'yi diğer bölge güçlerinden ayıran bir arabulucu ve kolaylaştırıcı hâline getirmektedir. Bu bağlamda Türkiye, yüzyıllardır Filistinliler, Araplar ve Müslümanlarla bir arada yaşamış bir toplum olarak uluslararası alanda Filistin haklarını savunan öncü olmayı hedeflemektedir. Ancak realpolitik ve diplomatik ilişkilerin gereği olarak Türkiye, İsrail devletiyle ilişkilerini sürdürmektedir ve bu durumun dış politikadaki diplomatik/politik sonuçlarını önceden öngörebilmektedir. Bu çerçevede, İsrail-Filistin meselesinde Türkiye'nin duruşu, diplomatik çözümlerin büyük ihtiyaç olduğu bir savaşta bölgesel güvenlik ve barışa önemli katkı olarak değerlendirilmelidir. ■